

Nr 144.

Av herr **Dahl** m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till förordning om ersättning till städer, vissa köpingar, landsting och hushållningssällskap för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel.

Enligt de med Kungl. Maj:ts proposition nr 186 framlagda särskilda förslag dels till förordning om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av brännvin, dels ock till förordning om ersättning till kommuner för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel skall under tiden från och med 1915 till och med 1935 successiv indragning av nämnda medel ske sålunda, att städernas hittills lagstadgade rätt till viss anpart av de i respektive städer fallande vinster av detaljhandeln med brännvin skall upphöra, samt statsverket, som erhåller samtliga brännvinsförsäljningsmedel, skall under nämnda period till städerna årligen erlægga vissa till siffran fastställda belopp.

Den sålunda föreslagna lösningen av ifrågavarande spörsmål har emellertid ordnats på ett sätt, som enligt vår mening innebär allvar samma ekonomiska faror för städerna.

Enligt nu gällande brännvinsförsäljningsförordning hava städerna tillförsäkrats andel i brännvinsförsäljningsmedlen med $\frac{29}{100}$ av den inom respektive städer uppkommande vinst med tillägg i fallande skala av vissa procent för en övergångsperiod, som slutar med försäljningsåret 1919.

Den s. k. rusdryckskommittén föreslog en så beskaffad form för avlösning av ifrågavarande medel, att med desammas indragning till statsverket städerna skulle tillförsäkras en årligen från staten utgående ersättning utgörande $\frac{29}{100}$ av uträknade medeltalet av vinsten under

Bihang till Riksdagens protokoll 1913. 3 saml. 80 häft. (Nr 144.) 1

perioden 1900/01—1910, med iakttagande av vissa tillägg för en övergångsperiod t. o. m. 1920. Redan genom ett dylikt förfarande skulle en häftig och för flertalet stadssamhällen synnerligt betänklig rubbning i deras ekonomi åstadkommas.

Den s. k. nykterhetskommittén har — i anslutning till reservation av en minoritet i rusdryckskommittén — föreslagit successiv avskrivning sålunda, att, sedan städernas anpart, med iakttagande av samma övergångsberäkning som ovan nämnts, år 1921 nedbragts till $\frac{29}{100}$, en årlig avskrivning med två hundradelar skulle ske så att efter 1935 indragningen till statsverket skulle vara fullständig; men har emellertid härvid vinstens medeltalsberäkning grundats å åren 1901/02—1911.

Den kungl. propositionen ansluter sig helt till nykterhetskommitténs förslag.

Om man nu tillser den ekonomiska verkan för städerna av den föreslagna ordningen, så framträder först städernas berövande inom den relativt korta tidsfristen av 22 år av varje andel i ifrågavarande inkomstkälla. Det förhåller sig ju dock så, att städerna av gammalt haft sig förbehållen rätt att tillgodonjuta avgiften för brännvinsutskänknings. Visserligen har genom den allt ifrån 1850-talet fortgående lagstiftningen å detta område städernas inkomster av brännvinsförsäljningsmedlen beskurits. Statsmakternas formella befogenhet att än vidare fortgå på denna väg lär väl ej från städernas sida bestridas. Men det bör framhållas, att en väsentlig utsträckning av vissa å städerna lagda kostnader såsom för rättsväsen, ordningsväsen m. m. fortgått jämsides med ökningen av ifrågavarande inkomstitel och att antydda utsträckning uppenbarligen hänfört sig bland annat till den förutsättning, att samma inkomstkälla i fortsättningen skulle till avsevärd del tillgodokomma städerna.

Ett dylikt samband torde också tidigare hava funnits självfallet. Vid föregående inom Riksdagen väckta förslag om fullständig indragning av städernas andel i brännvinsförsäljningsmedlen har förutsatts, att vissa kommunala utgifter skulle överflyttas på staten (»avlöningar till städernas styres- och uppborrdsmän»).

Rusdrycksmedelskommittén förutsatte likaledes (pag. 118) att en slutgiltig reglering av ifrågavarande förhållande komme att förbindas med ett överflyttande å staten av vissa kommunala utgifter. Även reservanter inom samma kommitté ställde i utsikt, att inom den av den förordade avskrivningsperioden en undersökning i nyss anförda syfte skulle ske. Men såsom medlemmar av nykterhetskommittén avvisade dessa reservanter i likhet med sistnämnda kommitté i övrigt utan vidare

ett sammanbindande av dessa frågor, emedan det skulle »avsevärt fördröja ersättningsfrågans lösning» (pag. 14 nykterhetskommitténs betänkande). Föredragande departementschefen har anslutit sig till samma kommitté, då han anmärker, att en anordning av berörda innebörd skulle »komplicera frågan om samhällets frigörande från beroendet av rusdrycksmedlen».

Av vad som sålunda invänts emot ett vederlag åt städerna i form av statens övertagande av vissa deras utgifter hava vi för vår del ej rubbats i vår mening om skäligheten av en dylik anordning och finna därför att i avvaktan på närmare utredning i berörda avseende den principiellt riktigare formen för ifrågavarande avlösning för närvarande torde bjudas i fastställandet av en med visst lika belopp årligen utgående ersättning. Av praktiska skäl hava vi dock tvekat att stanna vid denna lösning av frågan. Det kan befaras, att under den betydande tidsrymd, som skulle krävas för utredning av spörsmålet om utskiftning av vissa städernas bördor, den fastställda ersättningen skulle bli föremål för rubbningsförsök, som torde göra dess oförändrade fortvaro osäker.

Vi hava därför kommit till den meningen, att en form, som redan nu bjöde en slutgiltig lösning, vore att föredraga.

I detta avseende erbjuder sig dels den av Kungl. Maj:t anvisade vägen av en successiv avskrivning, dels den reservationsvis inom nykterhetskommittén — i anslutning till förslag av stadsfullmäktige i Stockholm — framställda tanken på ett fonderingsförfarande.

Detta senare skänker den fördel, att därigenom även för längre framtid tillförsäkras städerna något vederlag för nu ifrågavarande dem frångående inkomst. Men å andra sidan blir — även med en övergångsperiod utsträckt till 20 eller 25 år — den årliga minskningen i städernas ersättningsbelopp kraftigare än som synes oss tillrådligt i betraktande därav att just för den närmare liggande tiden brännvinsmedlen i större utsträckning tagits i beräkning för städernas finansplaner.

Vi hava således stannat vid den mening, att den av Kungl. Maj:t föreslagna avskrivningen vore att föredraga, därest densamma bleve ordnad på sätt som lämnade utrymme för tillbörlig hänsyn till frågans ekonomiska betydelse för städerna.

Rusdrycksmedelskommittén framhåller (pag. 108) »att någon tvekan ej bör råda därom att, vid en indragning till statsverket av brännvinsmedlen, kommuner och de institutioner, som hittills åtnjutit dessa medel, erhålla en ersättning, vilken synes böra så nära som möjligt anpassas efter vad de hittills uppburit».

Reservanterna inom samma kommitté försäkra (pag. 160) att de

»haft uppmärksamheten fästad på nödvändigheten av att avskrivning av statsbidragen äger rum på sådant sätt, att inga större ekonomiska svårigheter uppstå för de ifrågakvarande kommunerna».

Nykterhetskommittén betonar (pag. 15) att »avskrivningen bör å ena sidan vara så ordnad, att den icke bringar städernas ekonomi ur jämvikt, d. v. s. att avskrivningen sker med icke alltför stora belopp årligen, samt att hela avskrivningstiden icke göres kortare än att städerna under densamma kunna hinna anpassa sin ekonomi efter de nya förhållanden».

Föredragande departementschefen fastslår, att det »gäller att tillse, att inkomstminskningen icke medför några störande rubbningar i städernas ekonomi».

Av dessa uttalanden framgår, att vid frågans förberedande behandling oavslutligen framhållits den berättigade hänsynen till städernas ekonomiska avhängighet av brännvinsmedlen.

Men hur har man omsatt denna hänsyn i handling?

Under den jämväl enligt nu gällande lagstiftning stadgade övergångstiden till och med år 1920 skulle visserligen städernas kvotandelar lämnas orubbade. Men redan för denna tid skulle såsom underlag för andelsberäkningen ej läggas verkliga vinsten inom respektive städer utan ett på 10-årsperioden 1901/02—1911 grundat medeltal utgörande 13,464,700 kronor. I enlighet härmed skulle städernas ersättningsbelopp för 1915 komma att uppgå till 4,847,292 kronor. Städernas sammanlagda vinstbelopp utgjorde för år 1911 — det senaste år för vilket resultat föreligger — 18,516,614 kronor. Om man såsom sannolikt antager, att vinsten för 1914 når samma siffra, skulle enligt nu gällande ordning städernas direkta andel 1915 utgöra 6,665,981 kronor. Alltså skulle redan detta första år inträda en minskning med 1,818,689 kronor eller c:a 27 procent.

Denna plötsliga reduktion lär för vanligt bedömande ej kunna undgå beteckningen av »störande rubbning» — det vill säga man åvägbringa just vad man sagt sig vilja undvika. För de särskilda städerna ställer sig effekten givetvis olika beroende på utslaget av medeltalsberäkningen. Exempelvis må nämnas, att Uppsala, som enligt Kungl. Maj:ts förslag 1915 erhåller 78,156 kronor, enligt nuvarande ordning skulle samma år — med beräkning av 1912 års vinstsiffror — bekomma 104,653 kronor. För Kristianstad ställa sig samma siffror respektive 57,096 kronor och 94,330 kronor. Det rör sig alltså om mycket beaktansvärda minskningar.

Att ett godkännande av den föreslagna medeltalsberäkningen skulle

för ett stort antal städer medföra allvarlig ekonomisk fara torde till visshet bestyrkas redan genom omfattningen av de uppkommande minskningarna i vinstmedel. Länsstyrelserna, som ju bland annat hava till uppgift att för Kungl. Maj:t förmedla kunskap om de lokala förhållandena, hava i allmänhet med eftertryck betonat berörda fara. Det är anmärkningsvärt, att föredragande departementschefen ej synes ägnat något som helst avseende åt länsstyrelsernas framställningar. Även om departementschefen funne sig sakna anledning att ömma för de kommunala bekymmer som sålunda framburits borde det dock ej vara främmande, att en rubbning i stor utsträckning av en mångfald stads-samhällets ekonomi får anses beröra ett *statsintresse*.

Vad därefter beträffar den föreslagna avskrivningsperioden synes densamma vara tillmätt med en knapphet, som jämväl måste ingiva synnerliga betänkligheter. Under senare år hava städerna i stor utsträckning upptagit betydande lån ställda å längre tids återbetalning — i allmänhet väl 40 år — och därvid beräknat inkomst av brännvinsmedel i sina finansplaner. Härvid lära städerna icke hava förfarit med klander-värd obetänksamhet utan fastmera med berättigad hänsyn till förhållanden, grundade i både lag och skäl. Så sent som 1905 hava statsmakterna genom lag uppdragit gränserna för städernas ifrågavarande inkomst. Det torde ej vara statsmakterna obekant, att städerna härav bestyrkts i antagandet att den sålunda begränsade inkomsten under längre tid vore att påräkna.

Den övergång, som skall förmedla städernas fullkomliga berövande av denna inkomst, torde vid sådana förutsättningar böra anpassas efter andra grunder än Kungl. Maj:t föreslagit.

Vi förmena att *dels* grunden för medeltalsberäkningen bör ändras, *dels* att avskrivningsperioden bör utsträckas.

Uti de av länsstyrelserna och stadsmyndigheterna avgivna yttrandena över rusdrycksmedelskommitténs betänkande har — med få undantag — påyrkats en omläggning av medeltalsberäkningen i syfte att grunda denna beräkning å en senare och enbart inom tiden för den nu gällande lagstiftningen fallande period.

Häremot har invänts, dels att den ökning i vinsten, som under senare åren inträtt för städerna, icke varit avsedd med 1905 års lagstiftning, varför dessa års resultat ej företrädesvis borde komma i beaktande, dels att vinsten för framtiden måste antagas vara minskad till följd av konsumtionens nedgång, varför det ej vore skäligt att staten tillförbundes ersättning, grundad å de senaste årens stora vinster, och

således sannolikt skulle bringas att få tillskjuta medel utöver brännvinsmedlen.

Härtill må anmärkas, att 1905 års lagstiftning, som indrog minuteringsrätten för gästgiverierna, med nödvändighet måst antagas medföra ökad omsättning och alltså ökad vinst för bolagen i städerna. Och även om brännvinskonsumtionen kommer att minska, så undergår vid avskrivningsförfarandet jämväl statens utlägg till städerna en ständig minskning.

För vår del kunna vi ej finna annat än att om — såsom rusdryckskommittén påyrkar — städernas ersättning bör »så nära som möjligt anpassas efter vad de hittills uppburit», så är det rimligt, att utgångspunkten sökes i det läge, som den gällande lagstiftningen fastställt såsom lämpligen avvägt. Vi hemställa därför, att den senast tilländalupna 5-årsperioden, som helt faller inom den nuvarande lagstiftningens tillämpning, må läggas till grund för medeltalsberäkningen. Beloppet av den år 1912 i städerna fallna vinsten har ej av oss kunnat utrönas, men lär upplysning härom av bevillningsutskottet kunna genom kontrollstyrelsen inhämtas. Vi ha emellertid anledning förutsätta, att vinsten för sagda år skall uppgå till ungefär samma belopp som år 1911. Vi ha alltså för erhållande av ett approximativt medeltal för 5-årsperioden beräknat 1912 års vinstbelopp lika med det för 1911. Medeltalet kommer härvid att utgöra 16,152,753 kronor. Det av Kungl. Maj:t beräknade medeltalet är, som bekant, 13,464,700 kronor och lämnar 1915 till städerna en ersättning av 4,847,292 kronor. Med den av oss föreslagna medeltalsberäkningen skulle ersättningen 1915 utgöra 5,814,991 kronor. Då med beräkning av vinstmedlen för år 1911 städerna enligt nu gällande ordning skulle 1915 erhålla 6,665,981 kronor, så skulle städerna få vidkännas minskning enligt Kungl. Maj:ts förslag med 1,818,689 kronor men enligt vårt förslag med 850,990 kronor.

Vid övervägande av frågan om avskrivningsperiodens omfattning måste enligt vår mening avgörande hänsyn tagas till det förut av oss anförda förhållande, att ifrågavarande inkomster i allmänhet av städerna tagits i beräkning för finansiering av lån, ställda å längre tids amortering. Då man — lika med nykterhetskommittén — ledes av önskan, att »städerna icke plötsligt må ställas inför en stark nedgång i de av dem påräknade inkomsterna», torde man — i motsats till samma kommitté — ej kunna undgå att finna förverkligandet av denna önskan kräva ett vida försiktigare övergångsförfarande än 15 års avskrivning med 6.9 procent årligen.

Vi föreslå en avskrivningstid av 40 år från 1921. För ernående

av en mjukare övergång hemställa vi om sådan ordning för avskrivningen, att ersättningsbeloppet under de första 10 åren minskas med en sextiondedel årligen och under ett vart av följande år med en trettiosjättedel, så att avskrivningen med år 1960 skulle vara verkställd. Minskningen kommer därvid att årligen uppgå till resp. 1.66 och 2.77 procent.

Med utgång ifrån ovan angivna medeltal 16,152,753 kronor hava vi beräknat samtliga ersättningar enligt bifogade sammanställning, som utvisar en totalsumma av 135,494,681 kronor 50 öre.

Härvid bör beaktas att, därest köpingarnas ersättningar skola upphöra efter 1926, en motsvarande minskning bör beräknas.

Nu kan förväntas att härvid skall — med användande av nykterhetskommitténs terminologi — invändas, att den sålunda föreslagna ersättningen innebär en mycket betydande »utgift» för statsverket. Men häremot lär med fog kunna åberopas rusdrycksmedelskommitténs anmärkning (pag. 108) att »med indragningen av försäljningsmedlen till staten icke avses att bereda staten ökade inkomster, vadan härav följer, att staten i utbyte mot omförmälta nya inkomster bör lämna ersättning åt dem, som förut varit i åtnjutande därav».

Att de föreslagna ersättningsbeloppen, sammanräknade med övriga tillärnade ersättningar, skulle överstiga statens behållna inkomst av brännvinsförsäljningsmedel, torde ej med sannolikhet kunna antagas. Den minskning i dylik inkomst, som kan emotses, lär väl motsvaras av den successiva nedgången i ersättningsbeloppen.

Med stöd av vad vi sålunda anfört tillåta vi oss hemställa,

att Riksdagen för sin del ville besluta sådana förändringar i den föreslagna förordningen angående ersättning till städer m. fl. för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel, att ersättningen till städerna — ävensom till ersättningsberättigade köpingar i avseende å den tid, som för deras vidkommande bestämnes — fastställes med utgång från ett medeltal beräknat å de inom städer och köpingar under 5-årsperioden 1907/08—1912 fallna vinster samt att beträffande tiden efter 1921 ersättningsbeloppen må av städerna tillgodonjutas under tiden t. o. m. 1960 med iakttagande därav att minskning årligen sker under 10 år efter 1921 med en sextiondedel och under följande år med en trettiosjättedel.

Den närmare beräkning ävensom omredigering av förordningens text, som förslaget må föranleda, torde av bevillningsutskottet verkställas.

Stockholm den 25 april 1913.

Adolf Dahl.

Frithiof Söderbergh.

Sixten Neiglick.

Johan von Bahr.

Bilaga.

T a b e l l
utvisande ersättningsbeloppen till städer och köpingar
under åren 1915—1960.

År.	Ersättningsbelopp. Kronor.	År.	Ersättningsbelopp. Kronor.	År.	Ersättningsbelopp. Kronor.
1915	5,814,991: —	1931	3,903,582: 15	1947	1,821,671: 65
1916	5,491,936: —	1932	3,773,462: 65	1948	1,691,552: 25
1917	5,330,409: —	1933	3,643,343: 25	1949	1,561,432: 85
1918	5,168,881: —	1934	3,513,223: 85	1950	1,431,313: 45
1919	5,007,354: —	1935	3,383,104: 45	1951	1,301,194: 05
1920	4,845,826: —	1936	3,252,985: 05	1952	1,171,074: 65
1921	4,684,298: 55	1937	3,122,865: 65	1953	1,040,955: 25
1922	4,606,226: 95	1938	2,992,746: 25	1954	910,835: 85
1923	4,528,155: 30	1939	2,862,626: 85	1955	780,716: 45
1924	4,450,083: 65	1940	2,732,507: 45	1956	650,597: 05
1925	4,372,012: —	1941	2,602,388: 05	1957	520,477: 65
1926	4,293,940: 35	1942	2,472,268: 65	1958	390,358: 25
1927	4,215,868: 75	1943	2,342,149: 25	1959	260,238: 85
1928	4,137,797: 10	1944	2,212,029: 85	1960	130,119: 45
1929	4,059,725: 45	1945	2,081,910: 45	Summa	135,494,681: 50
1930	3,981,653: 80	1946	1,951,791: 05		